

GİRİŞ

Kemal Gözler, *Hukuk Dilinin Öz Türkçeleşmesi Üzerine*, Bursa, Ekin, 2021, s.1- 20'den alınmıştır. © K. Gözler. Çoğaltılamaz ve başka sitelerde yayınlanamaz. <https://www.anayasa.gen.tr/hdot.htm>

6 Aralık 2020 tarihinde www.anayasa.gen.tr'de yayınladığım “Alenî Olan Ne? Duruşma mı, Yargılama mı?” (www.anayasa.gen.tr/alenilik.htm) başlıklı makalemde¹, 1961 Anayasasını kaleme alanların 1924 Anayasasının 58'inci maddesindeki “mahkemelerde muhakemat alenîdir” cümlesindeki “alenîdir” kelimesini “açıktır” şeklinde çevirdiklerini; “muhakemat” kelimesini de “yargılamalar” diye çevireceklerine, yanlış yere “duruşmalar” diye çevirdiklerini ve böylece “yargılamanın alenîliği” ilkesinin “duruşmaların açıklığı” ilkesi hâline dönüşmüş olduğunu, bu dönüşmeyi gerektiren hiçbir bilimsel sebebin bulunmadığını, dönüşmeyi sağlayan şeyin, öz Türkçe sevdamız olduğunu yazdım. Bu düşüncelerim tepki çekti.

Aslında hukuk dilimizin öz Türkçeleşmesi üzerine uzun zamandan beri yazmayı düşünüyordum. Bu konuda yazmak bugüne nasipmiş. Duruşma kelimesi buna vesile oldu.

I. DİLLERİN ZENGİNLİĞİ VE FAKİRLİĞİ

Başlarken bir hususun altını çizmek isterim. Her dilin bir diğer dile göre güçlü veya zayıf yanları vardır. Keza

---

1. Kemal Gözler, “Alenî Olan Ne? Duruşma mı, Yargılama mı?”, www.anayasa.gen.tr/alenilik.htm (Yayın Tarihi: 6 Aralık 2020).

genelde zengin olan bir dil, belirli bir alanda çok fakir olabilir. Bunun tersi de mümkündür. Türkçenin olduğu gibi, bir dil, askerlik alanında zengin, hukuk alanında fakir olabilir². Kelimelerin ortaya çıkışı, kelimelerin içinde doğup geliştiği toplumların tarihsel, sosyal, coğrafi koşullarıyla da yakında ilişkilidir. “Tsunami”nin görülmediği bir ülkenin dilinde bu olayı ifade eden bir kelimenin olmaması normaldir. Keza Afrika’da çölde yaşayan bir topluluğun dilinde “kar” kelimesinin bulunmaması, buna karşılık kuzey kutbuna yakın bölgelerde yaşayan bir topluluğun dilinde karın on çeşidi için on ayrı kelimenin olması normaldir.

II. MİLLİYETÇİ REFLEKS

Dolayısıyla dil konusunda, üstünlük değerlendirmesi yapmanın pek bir anlamı yoktur. Hâliyle her toplum kendi dilini sever. Zaten çoğunlukla bildiği ve konuşabildiği tek dil de odur. Anadil sevgisi tamamıyla normal bir sevgidir. Ama dil konusunu tartışırken milliyetçi düşüncelerden uzak durmak gerekir. Keza dil de bilimin bir konusudur; bu konu tartışılırken akıl ve mantıkla hareket etmek gerekir. Bilimde duygulara kapılıp alınganlık göstermenin yeri yoktur.

Üniversitede hoca iken derslerimde işlediğim konu gerektirdikçe, o konuyla ilgili terminoloji sorunlarına değ-

---

2. Bu konuda bkz.: Bu konuda bkz.: Kemal Gözler, “‘Hukuk’ Kelimesi Kaç yaşında? Etimoloji Bize Ne Söyler?” www.anayasa.gen.tr/hukuk-kac-yasinda.htm (Yayın Tarihi: 31 Temmuz 2019). Kemal Gözler, *Türkiye Ne-reye Gidiyor? Hukuk ve Akademi Üzerine Yazılar* (Makalelerim 2019), Bursa, Ekin, 2. Baskı, 2020, s.59-61.

nirdim. İncelediğim konuda eskiden kullanılan Arapça terimin doğru, onun yerine günümüzde kullanılan öz Türkçe terimin ise yanlış olduğunu söylediyimde, öğrencilerden hep milliyetçi bir refleksle tepkiler almışımdır. Arapça kelimenin doğru, Türkçe kelimenin ise yanlış olduğunu söylediyimde, Arapların Türklerden üstün olmadığını söyleyen öğrenciler olurdu. “Arapların dilleri madem o kadar ileri de neden kendileri geri” gibi sorularla karşılaştırdım. Daha bunun gibi pek çok itirazlar gelirdi. Hâliyle bu tür itirazların konuyla bir ilgisi yok. Çünkü bir terimin doğruluğunun milliyetle bir alakası yoktur.

Yine belirteyim ki, Arapça dediğimiz kelimelerin bazıları, kökleri Arapça da olsa, ilk defa Arap ülkelerinde değil, Türkiye’de ortaya çıkmış, Türkiye’de kullanılmaya başlanmıştır. “Hukuk” kelimesinin “hak” kelimesinin çoğulu olmaktan çıkıp, “bağlayıcı kurallar bütünü” anlamını kazanması, yani modern anlamda “hukuk” kelimesinin ortaya çıkması, Arap ülkelerinde değil, Osmanlı’nın son döneminde Türkiye’de olmuştur³. Aynı şekilde Fransızca *Constitution* kelimesi yerine “kanun-ı esasi” veya “teşkilât-ı esasiye kanunu” terimini ilk kullananlar Araplar veya İranlılar değil, biziz. Arapça kökenli hukuk terminolojisi gelişmiş bir terminoloji ise, bu sadece Arapların sayesinde değildir; bu terminolojinin gelişmesine biz de katkıda bulduk.

Esasen bu tür tartışmaların bilimde yeri yoktur. Doğru, onu söyleyenin ırkına veya milliyetine göre değişen bir şey değildir.

---

3. Bu konuda bkz.: Gözler, *Türkiye Nereye Gidiyor?*, *op. cit.*, s.45-66.

Kaldı ki burada tartıştığımız sorun, hukukumuzda Arapça kelimeler yerine öz Türkçe kelimeler kullanılmasından ibaret bir sorun değil. Bu sorun, aynı zamanda, aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, Latince veya Fransızca hukuk terimleri yerine Türkçe hukuk terimlerinin kullanılması açısından da var. Öz Türkçeleştirme, sadece Arapça kökenli kelimeler için değil, Batı dillerinden gelen kelimeler için de yapılan bir şeydir.

III. BAZI KELİMELERİN İDEOLOJİK KİRLENMİŞLİĞİ

Türkiye’de belli bir siyasal eğilime sahip kişilerin öz Türkçe kelimeleri kullandıkları, başka bir siyasal eğilime mensup kişilerin içinde bolca Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yer aldığı bir Türkçe kullandığı bilinmektedir. Örneğin belli bir eğilimde olanlar “millet”, diğer eğilimde olanlar “ulus”; bir eğilimde olanlar “hâkim” diğer bir eğilimde olanlar “yargıç” kelimesini tercih etmektedir.

Hatta Türkiye’de öğrencilerin sınav kağıtlarında kullandıkları dil, sınavı yapan hocanın siyasal eğilimine göre değişir. Öğrencilerin önemli bir kısmı, belirli bir eğilimde olduğunu bildikleri veya tahmin ettikleri hocanın sınavında, sınav kağıdının başına “Yanıtlar”, diğer eğilimdeki hocanın sınav kağıdının başına “Cevaplar” yazarlar. İkiyüzlülük dilimize dahi yansımıştır.

Türkiye’de kişilerin kullandıkları kelimelere bakarak onların siyasal eğilimleri tahmin edilebilmektedir. Bu muhtemelen dünyada görülmeyen bir şeydir. Bu nedenle

Türkiye’de kelimeler ideolojik olarak kirlenmektedir. Örneğin “milliyetçi” ile “ulusalci” kelimeleri semantik olarak aynı anlama gelir. Ancak son 20 yıldır Türkiye’de bu iki kelime ideolojik olarak öyle kirletilmiştir ki, bu kelimelerin anlamları arasında belli bir fark ortaya çıkmıştır.

IV. ÖZ TÜRKÇELEŞME OLGUSU

Bir olguyu gözlemlemekle işe başlayalım. Beğensek de, beğenmesek de, dilimiz, 150 yıldır, adım adım öz Türkçeleşiyor.

Hiç şüphesiz ki Yahya Kemal, 20’nci yüzyılda yaşamış, eski dilimizi en iyi bilen ve en güzel kullanan edebiyatçılarımızdan biriydi ve belki de birincisiydi. Ancak Yahya Kemal de, dilimizdeki öz Türkçeleşme olgusunu mükemmel bir şekilde gözlemlemiştir. Üstelik çok erken bir dönemde. Yahya Kemal, 1914 yılında yazdığı “Türkçe” isimli makalede şöyle demiştir:

“Evet, kırk seneden beri, Türkçe merhale merhale Türkleşiyor”⁴.

Yahya Kemal’in bu sözü söylemesinin üzerinden tam 107 yıl geçmiştir. Hâlâ dilimizdeki Türkçeleşme devam ediyor ve devam edecektir de. Örneğin Yahya Kemal, yaşasaydı ve bu sözünü bugün söyleseydi şöyle diyeydi: “*Evet, yüz elli yıldan beri, Türkçe aşama aşama Türkleşiyor*”.

---

4. Yahya Kemal, *Edebiyata Dair*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1997, s.85 (İlk defa burada yayınlanmıştır: Yahya Kemal, “Türkçe”, *Peyam-ı Edebî*, 3 Mart 1330 (1914).

V. HUKUK DİLİNDE ÖZ TÜRKÇELEŞMENİN ÖNLENEMEZ BAŞARISI

Hukuk dili de bu genel öz Türkçeleşme olgusunun içinde yer alıyor. Ne eksik ne fazla. Hukuk dilimiz de, genel dilimizin olduğu gibi yüz küsur yıldır adım adım Türkçeleşiyor. Bunun önüne geçmek, bunu tersine çevirmek mümkün değil. Çünkü, dilin Türkçeleşme süreci, dilin ve halkın kendisinden kaynaklanan, doğal ve sahih bir süreç. Biz Türkler, Türkçe ünlü uyumu kurallarına uymayan kelimeleri söylemekte çok zorlanıyoruz. Bizim dudaklarımız, çenemiz, dilimiz ve boğazımız tembeldir. Ünlü uyumuna uymayan kelimeleri telaffuz edemeyiz; buna “dilimiz dönmez”. Kolayca telaffuz edilemeyen bir kelimenin benimsenme ihtimali ise düşüktür. İleride bu konuya örnekler vererek tekrar değineceğim.

Keza yabancı kelime kullanılıyor olsa bile, bu kelimenin kökü bilinmez. Kökü bilinmeyen bir kelimenin öğrenilmesi, akılda tutulması ve hatırlanıp gerektiğinde kullanılması da çok zordur. Kelimeler kökleri sayesinde hatırlanır ve yine kelimelerin anlamı kökleri sayesinde tahmin edilir. Öz Türkçe kelimelerin hepsinin daha ilk bakışta görülen ve anlamı herkesçe bilinen kökleri vardır. Kök bilgisinin önemini aşağıda biraz daha ayrıntılı bir şekilde tekrar inceleyeceğim.

Muhtemelen ünlü uyumu ve kök bilgisi nedeniyle, hukuk dilimizde bulunan pek çok Arapça kökenli kelime zamanla terkedilmiş ve yerlerine öz Türkçe kelimeler kullanılmaya başlanmıştır. Birkaç örnek vereyim:

Bugün “istida” yerine “dilekçe”, “mütalaa” yerine “görüş”, “amme” yerine “kamu”, “şahit” yerine “tanık”, “maznun” yerine “sanık”, “istimlak” yerine “kamulaştırma”, “icab” yerine “öneri”, “müeyyide” yerine “yaptırım”, “sarih” yerine “açık”, “beynelmilel” yerine “uluslararası”, “nizamname” yerine “tüzük”, “gayrimenkul” yerine “taşınmaz”, “esbab-ı mücibe” yerine “gerekçe”, “müdde-i umumî” yerine “savcı”, “istinkak” yerine “sorgu”, “akit” yerine “sözleşme”, “zabıt” yerine “tutanak”, “hakimiyet” yerine “egemenlik”, “mururuzaman” yerine “zamanaşımı”, “semen” yerine “bedel”, “tediye” yerine “ödeme”, “tecdit” yerine “yenileme”, “şufa” yerine “önalım”, “hük-mî şahşiyet” yerine “tüzel kişilik”, “intihap” yerine “seçim”, “mesuliyet” yerine “sorumluluk”, “masuniyet” yerine “dokunulmazlık” diyoruz.

Hukuk dilimizin öz Türkçeleşmesi sürecinde çok büyük ölçüde başarı sağlanmıştır. Arapça kökenli eski hukuk terimlerinin önemli bir kısmı günümüzde öz Türkçe hukuk terimleriyle değiştirilmiştir ve bu öz Türkçe hukuk terimleri de sadece hukukçular tarafından değil, halk tarafından benimsenmiştir ve kullanılmaktadır. Son yıllarda “duruşma” yerine “murafaa”, “yargı” yerine “kaza”, “ödünç” yerine “ariyet”, “süre” yerine “mehil”, “anayasa” yerine “teşkilât-ı esasîye”, “yerinden yönetim” yerine “adem-i merkeziyet”, “gensoru” yerine “istizah”, “yetki genişliği” yerine “adem-i temerküz” diyene rastladınız mı?

Yukarıda örnek olarak verilen öz Türkçe kelimelerin çoğu 1930’dan ve hatta 1940’tan sonra türetilmiş kelime-

lerdir. Bu kelimeler kısa sürede dilimize yerleşmiş ve hukuk dilimizde yüzyıllardır kullanılan Arapça kelimeleri kısa sürede tasfiye etmişlerdir. Öz Türkçe hukuk terimlerinin, çoğunlukla, Arapça hukuk terimleri karşısında tartışılmaz bir şekilde başarı kazandığını söylememiz gerekir.

Bu başarı öylesine su götürmez bir başarıdır ki, esasen öz Türkçe karşıtı olan hukukçular dahi, günlük hayatlarında ve hukuk uygulamasında, öz Türkçe hukuk terimlerini kullanıyorlar. Vakıa, ideolojik olarak boykota uğramış veya angaje edilmiş bazı kelimeler dışında, Türkiye’de hukukçuların kullandıkları dil, gerçekte siyasal eğilimlerine göre değil, yaşlarına göre değişir. Örnek için aşağıdaki kutuya bakılabilir.

KUTU 1.1: Ali Naim İnan ve Turgut Kalpsüz.- 1983’ten günümüze kadar pek çok hukukçu tanıdım. Bunlardan önemli bir kısmı bu ülkenin en önde gelen hukukçularıydılar. Öz Türkçe taraftarı olan pek çok yaşlı hocamın kendi hayatlarında oldukça eski bir dil kullandıklarına şahit oldum. Buna karşılık öz Türkçeye savaş açmış ve muhafazakarlıklarıyla övünen pek çok genç meslektaşımın ise, bazı sembol kelimeler dışında, herkes gibi öz Türkçe ağırlıklı bir dil kullandıklarını gördüm.

Bugün öz Türkçe karşıtlığı yapan genç hukukçular, 1980’lerde Prof. Dr. Ali Naim İnan’dan medenî hukuk dersi alsaydılar pek bir şey anlamazlardı. Çünkü Profesör İnan derslerini tamamıyla 1926 tarihli “Kanun-ı Medenî”nin orijinal diliyle veriyordu. Yine öz Türkçe karşıtı bu genç arkadaşlar, 1980’lerde veya 1990’larda Prof. Dr. Turgut Kalpsüz ile bir öğlen yemeği yeseler, Sayın Kalpsüz’ün konuşmasından muhtemelen tek bir kelime anlamazlardı! Çünkü Profesör Kalpsüz, çok eski ve oldukça ağırdalı bir dille konuşuyordu. Oysa her iki hoca da, benim bildiğim kadarıyla, eski hukukumuzu değil, lâik ve modern hukukumuzu savunan insanlardı.

Devam edeyim: Boykota uğramış kelimeler dışında, öz Türkçe hukuk terimleri günümüzde muhafazakar olduğunu söyleyen ve zaman zaman öz Türkçeciliğe savaş açan siyasetçiler tarafından da kullanılıyor. Onlar da konuşmalarında “mütalaa” yerine “görüş”, “amme” yerine “kamu”, “murafaa” yerine “duruşma”, “kaza” yerine “yargı”, “teşri” yerine “yasama”, “esbab-ı mücibe” yerine “gerekçe”, “kanunî” yerine “yasal”, “intihap” yerine “seçim” ve hatta “hürriyet” yerine “özgürlük” kelimesini kullanıyorlar. Tek yaptıkları şey, zaman zaman konuşmalarının orasına burasına seçmece ve göstermelik eski bir iki kelime sıkıştırmaktan ibaret. Muhtemelen de araya sıkıştırdıkları bu kelimeleri kullanmadan önce ne anlama geldiğini bilmiyorlar ve konuşmadan önce öğrenip kullanıyorlar; çünkü çoğunlukla bu kelimelerin telaffuzunda ve vurgusunda problem yaşıyorlar.

Öz Türkçeleşme AKP Döneminde de Devam Etmiştir.- Hukuk dilinin öz Türkçeleşmesi önce günlük hayatta, konuşma dilinde olmuştur. Daha sonra *doktrin* ve *içtihadın* dili öz Türkçeleşmiştir. Yani kitap, makale ve mahkeme kararlarında eski kelimeler yerine öz Türkçe kökenli kelimeler kullanılmaya başlanmıştır. En sonra da *mevzuat-taki* hukuk dili öz Türkçeleşmiştir. Arapça kökenli eski hukuk terimlerinin büyük çoğunluğu Türkiye’de 2000’li yıllarda mevzuatımızdan tasfiye edilmiştir. Bu tasfiyeyi yapan -2001 tarihli Türk Medenî Kanunu dışında-, muhafazakar olduğu söylenen AKP iktidarıdır.

Hukuk dilinde öz Türkçeleşme doruk noktasına, 26 Eylül 2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 4 Aralık 2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 11 Ocak 2011 tarih ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu, 12 Ocak 2011 tarih ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve 13 Ocak 2011 tarih ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile ulaşmıştır.

Görüldüğü gibi hukuk dilini öz Türkçeleştiren ve eski hukuk dilimizi rafa kaldıranlar, öyle sanıldığı gibi solcular değil, muhafazakar olduğu söylenen AKP iktidarındır. Bu da hukuk dilinin öz Türkçeleşmesinin, yukarıdan inme, baskıcı bir politikanın eseri olmadığını, dildeki doğal bir sürecin devamı olduğunu bize göstermektedir. Bu nedenle 1930'lar, 1940'lar için "öz Türkçeleştirme" terimini kullanılsa bile, günümüzde bu süreci ifade etmek için, bu terim yerine, "öz Türkçeleşme" terimini kullanmak daha doğru olur.

Fıkıh Terminolojisi Bile Öz Türkçeleşiyor.- Nihayet belirtelim ki, Türkçede öz Türkçeleşme sürecinin başarısı o kadar tartışılmazdır ki, 2000 sonrası Türkiye'de yayınlanmış fıkıh (İslâm hukuku) kitaplarının dilini dahi çok büyük ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Türkiye'de 2000'lerde yazılmış İslâm hukuku kitaplarının önemli bir kısmının dili oldukça öz Türkçedir. Günümüzde pek çok Türkçe fıkıh kitabında "akit" yerine "sözleşme", "muamele" yerine "işlem", "icap" yerine "öneri", "muhakeme" yerine "yargılama", "ariyet" yerine "ödünç" kelimeleri kullanılıyor!

Türkiye’de 1980’lerde yazılmış bir Türk medenî hukuku veya bir Türk borçlar hukuku ders kitabının dili, 2000’lerde yazılmış bir İslâm hukuku kitabının dilinden çok daha ağırdır ve İslâm hukukunun özgün Arapça terminolojisine çok daha yakındır. 1980’lerde Türkiye’de hukuk okumuş biri, günümüzde ilahiyat okuyan öğrencilere göre İslâm hukukunu öğrenmek için gerekli terminoloji bakımından çok daha donanımlıdır⁵.

VI. TÜRKÇELEŞMEDEKİ BAŞARI, YENİ KELİMELERİN İÇERİK OLARAK DOĞRU OLDUĞU ANLAMINA GELMEZ

Yukarıda gözlemlediğimiz gibi hukuk dilinin öz Türkçeleşmesinde büyük bir başarı sağlandığını teslim etmemiz lazım. Ancak bu başarı, her zaman öz Türkçe kelimenin içerik olarak doğru olduğu anlamına gelmiyor. Aşağıdaki bölümlerde göstereceğimiz gibi, bazen eski kelimelerin yerine benimsenen öz Türkçe kelimeler içerik olarak yanlış olabiliyor. Bazen de yanlış olmasa bile, öz Türkçe kelimelerde eksik yanlar veya tartışmaya açık hususlar bulunuyor. Dahası bazen öz Türkçeleştirme, kardeş terimler arasındaki birliği bozuyor. Bazen de iki farklı terim için sadece bir öz Türkçe karşılık bulunuyor. Hatta bazen de öz Türkçe karşılık bulunamayan eski kelimeler, kullanımdan düşüyor ve unutuluyor. Bu durumlarda ise öz Türkçeleştirme sonucunda dilimiz fakirleşiyor.

---

5. Bu konuda bkz.: Kemal Gözler, “İslâm Hukukunun Değeri-2: Lâik Hukukun Kemirilmesi, İslâm Hukukunun Eleştirisi ve Savunulması”, www.anayasa.gen.tr/islam-hukuku-2.htm, (Yayın Tarihi: 8 Ocak 2020). Keza bkz.: Gözler, *Türkiye Nereye Gidiyor?*, *op. cit.*, s.501-516.

VII. ÖZ TÜRKÇELEŞTİRMEDE İÇERİK OLARAK DOĞRULUK ŞART DEĞİLDİR GÖRÜŞÜ

Maalesef Türkiye’de kimileri öz Türkçeleştirmeye o kadar önem verirler ki, bu kişiler için türetilen öz Türkçe terimin içerik olarak doğruluğu ikinci plânda gelir. Keza onlar öz Türkçeleştirmenin yarattığı karışıklıktan da pek yakınmazlar. Yine öz Türkçeleştirmenin yarattığı dilde farkirleşme sorunu karşısında duyarsızdırlar. Onlar için önemli olan ne pahasına olursa olsun yabancı kelimeye bir öz Türkçe karşılık bulunması ve yabancı kelimenin dilimizden tasfiye edilmesidir.

Hatta kimileri, yabancı kelimeler için üretilen öz Türkçe kelimenin doğruluğunun şart olmadığını, içerik olarak yanlış olsa bile, öz Türkçe kelimenin, kullanıla kullanıla, doğru anlama kavuşacağını düşünmektedirler. Onlar için kelimenin kendisinin bir önemi yoktur. O kelime ısrarla kullanılır ve alternatifi olan yabancı köklü kelime yasaklanırsa, öz Türkçe kelime eninde sonunda yerleşir. Kelimenin kendisi için kullanıldığı kavramı semantik olarak ifade edip etmediği, hatta kavramı çağrıştırıp çağrıştırmadığının bir önemi yoktur. Her kavram için bir kelime üretilebilir. Yeter ki, bu kelime, o kavramı ifade etmek için yeterince uzun bir zaman boyunca kullanılsın.

İtiraf etmek gerekir ki, bazı öz Türkçe kelimeler için kısmen de olsa bu görüş doğru çıkmıştır. Örneğin “anayasa” kelimesi böyledir. Aşağıda (s.26-28) açıklayacağımız gibi, “anayasa” kelimesi, içerik olarak yanlış da olsa, kullanıla kullanıla bugün “*constitution*/esas teşkilât” anlamına gelmiştir.

Keza bazılarına göre üretilen öz Türkçe kelimelerin Türkçe ekler taşıması da şart değildir. Ek yapısı bakımından yanlış kelimeler de tutabilir. Örneğin “aşama” kelimesi tutmuştur; oysa Türkçede “-ama” şeklinde fiilden isim yapma eki yoktur⁶. “Gereksinim” kelimesi tutmuştur; oysa Türkçede “-sin” şeklinde isimden fiil yapma eki yoktur⁷. “Örgüt” kelimesi tutmuştur; oysa Türkçede “-güt” diye bir ek yoktur⁸. “Özgür” kelimesi tutmuştur; oysa Türkçede “-gür” diye bir ek bulunmamaktadır⁹.

Bu açıdan bakılırsa daha da ileri giderek yapay bir dil bile inşa edilebileceği, harflere, hecelere, kelimelere, sembollere, seslere, önceden belirlenen anlamların yüklenebileceği dahi düşünülebilir.

Mesela Fransızca “*constitution*” kavramı için Türkçede “*dete*” kelimesi kullanılsaydı ve herkese de “*dete*” kelimesinin “devletin temel organlarının kuruluş ve işleyişini ve keza vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini düzenleyen kanunların üstünde yer alan bir kanun” olduğu öğretilseydi, “*dete*” kelimesi, *constitution* demek olurdu.

Bu düşünce tamamıyla yanlış bir düşüncedir. Bu düşünceyle bilim yapılamayacağı gibi insanların birbiriyle iletişim kurması dahi mümkün olmaz. Çünkü bu örnekte “*dete*” kelimesinin devletin temel organlarının kuruluş ve işleyişini ve keza vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini

6. Yavuz Kartallıoğlu, “12 Eylül 1980 Döneminde Türkiye’de Tartışılan Kelimeler”, *Türk Yurdu*, Eylül 2010, Yıl 99, Sayı 277 (<https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=20719>).

7. *Ibid.*

8. *Ibid.*

9. *Ibid.*

düzenleyen kanunların üstünde yer alan bir kanun olduğu söylerken de, söz konusu dil sisteminde, “devlet”, “temel”, “organ”, “kuruluş”, “işleyiş”, “vatandaş”, “hak”, “hürriyet” gibi kelimeler için de kimsenin bilmediği başka başka tuhaf kelimeler kullanılacak ve bunların bir araya gelmesiyle yapılacak anayasa tanımını anlaşılamayacaktı.

Hatta bu düşünce doğru olsaydı, her kelime için harflerden ve/veya sayılardan ve/veya simgelerden oluşmuş işaretler de kullanılabilirdi. Mesela yukarıdaki anayasa tanımını yerine şöyle bir şey yazılabilirdi: *A15, d12* t341 o4%3 i68 v54 t341 t87 h/55, h97\$, k*2....* Bundan bir şey anladınız mı? Ben söyleyeyim: “A15”in anayasa, “d12*”nin devlet, “t341”in temel, “o4%3”ün organ, “i68”in işleyiş, “v54”ün vatandaş, “t341”in temel, “h87”nin hak, “h/55” hürriyet, “h97\$”nin düzenleme, “k*2”nin “kanun” olduğunu herkese öğretilseniz, onlar da bunları yeterince uzun süre bu anlamda kullanırlarsa, “A15” işareti, “anayasa” anlamına kavuşur. Böyle işaretler ile bilim yapılamaz; hukuk bilimi hiç yapılamaz. Bırakınız bilimi insanlar böyle bir işaret sistemi ile birbiriyle iletişim kuramazlar.

Hatta üretilen öz Türkçe kelimenin içerik olarak apaçık yanlış olmasının dahi çok önemli olmadığını düşününler vardır. Onlara göre kullanıla kullanıla öz Türkçe kelimenin doğru anlamı yerleşir. Eğer bu doğru ise, örneğin “erkekler”e “kadın” denmeye başlanırsa ve bu kullanım yeterince uzun bir süre devam ederse “kadın” kelimesi “erkek” anlamına gelmeye başlar. Böyle bir anlayışla bi-

lim yapılamayacağı ortadadır. Böyle bir anlayış bilimi öz Türkçe ideolojisine feda eder.

Eğer mühim olanın öz Türkçe kelime üretilmesi olduğunu, üretilen kelimenin içeriksel doğruluğunun önemli olmadığını düşünüyorsanız, boşu boşuna bu kitabı okumayınız. Bu kitap size hitap etmiyor.

VIII. İDEOLOJİK DEĞİL, TEKNİK VE MESLEĞİN İÇİNDEN GELEN BİR YAKLAŞIM

Örnekleri incelemeye geçmeden önce şu iki hususu belirtmek isterim:

Bir kere, Türkiye’de hukuk dilinin öz Türkçeleşmesi sorunu, maalesef, çoğunlukla ön yargılarla ve ideolojik bakış açısıyla incelenmiştir. Bu konuyu ön yargılardan ve ideolojiden uzak bir şekilde incelemek ve tartışmak gerekir.

İkinci olarak, bu konuda yayınlanan çalışmaların önemli bir kısmı hukukçu olmayan kişiler tarafından yapılmıştır. Çoğunlukla bunlar konuyu dilbilgisi açısından incelerler veya konu hakkında bazı genel şeyler söylerler. Bazılarında da tasvirî yaklaşım vardır. Falanca anayasanın kullandığı kelimelerin istatistiğini yapan çalışmalar vardır. Hukukçu olmayanlar tarafından yapılan bu çalışmalarda örnek terimler üzerine dayalı tartışmalar bulunmaz. Zaten bu kitaplarda, böyle bir tartışma içine girilmesi, kitapların yazarlarının formasyonu bakımından mümkün değildir. Çünkü bu kitapların yazarları hukukçu değildir ve dolayısıyla söz konusu terimlerle ifade edilen kavramın içeriği konusunda bilgisizdirler.

Bu tür çalışmaların bazılarında, bu kitapların yazarlarının eski hukuk metinlerine pek de aşına olmadığını gösteren ifadeler vardır. Örneğin bu tür çalışmaların birisinde “Arapça ve Farsça ağırlıklı hukuk dilinden” bahsedilmektedir. Malum eski hukuk dilimiz, Farsça değil, “Arapça ağırlıklıdır”.

Özetle, hukuk dilinin öz Türkçeleştirilmesi meselesi hukukçular tarafından tartışılmalıdır. Ve bu tartışma ideolojik bir bakış açısıyla değil, tamamıyla teknik bir şekilde yapılmalıdır.

* * *

Ben bu kitapta hukuk dilinin öz Türkçeleşmesi konusuna böyle bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalıştım. Aşağıdaki açıklamaların, verdiğim örnekler hep benim bir hukukçu olarak, daha önce yaptığım çalışmalarda birebir karşılaştığım sorunlara ilişkindir. Aşağıda yazacaklarım benim geçmişte kitap ve makalelerimi yazarken karşılaştığım sorunlara ilişkin kazandığım tecrübenin aktarılmasından ibarettir.

Ben bu kitabı, bir ideolojiyi hâkim kılmak amacıyla değil, bir teknisyen olarak çalışmalarımda her gün karşılaştığım terminoloji sorunlarına örnek göstermek ve bu sorunlara ilişkin edindiğim tecrübeyi okuyucularıyla paylaşmak amacıyla yazıyorum.

Hukuk dilinin öz Türkçeleşmesi sorununu çözecek kişiler, başkaları değil, biz hukukçularız. Zira bu sorunla her gün biz mücadele ediyoruz.

IX. LİTERATÜRÜN DURUMU

Hukuk dilinin öz Türkçeleşmesi konusunda yazılmış pek çok makale¹⁰ varsa da pek az monografi vardır. Bu monografilerin başında Günal Seyit'in *Türkiye'de Hukuk Dilinin Dönüşümü* (İstanbul, On İki Levha, 2018, 282 s.) gelir. Bu monografi, Cumhuriyet döneminde dil devrimi ve özellikle mevzuat dilinin dönüşümü üzerine değerli bir çalışmadır. Ancak bu çalışma, benim yukarıda “mesleğin içinden yaklaşım” ibaresiyle anlatmak istediğim yaklaşımdan çok uzaktır. Kitapta öz Türkçeleştirmenin yarattığı teknik sorunlar örnekler üzerinden tartışılmamaktadır.

Konuyla ilgili görebildiğim diğer bir çalışma Fethi Gedikli'nin İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi için hazırladığı *Hukuk Dili ve Adli Yazışmalar* (İstanbul, İÜ AUZEF Yayını, 2019, 341 s.) başlıklı ders notudur¹¹. Hâliyle bu ders notunun temel konusu başkadır; ama bu kitapta hukuk dilimizin öz Türkçeleştirmesi sorunu yer yer yoğun olarak incelenmekte ve yer yer de öz Türkçeleştirme süreci ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. Hâliyle Fethi Gedikli'nin görüşlerine ve eleştirilerine katılıp katılmamak ayrı bir şeydir; ama Sayın Gedikli'nin çalışması öz Türkçeleştirme tartışmalarında dikkate alınması gereken önemli bir çalışmadır.

---

10. Bu makalelerin bir listesi için izleyen kitabın “Yararlanılan Kaynaklar” kısmına bakılabilir: Günal Seyit, *Türkiye'de Hukuk Dilinin Dönüşümü*, İstanbul, On İki Levha, 2018, s.259-271.

11. http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/adalet_ao/hukukdiliveadli_yazisma.pdf.

X. PLÂN

Yukarıda (s.6-10) gözlemediğimiz gibi hukuk dilinin öz Türkçeleşmesinde büyük bir başarı sağlandığını teslim etmemiz lazım. Ancak bu başarı, her zaman dilimize yerleşen öz Türkçe kelimenin içerik olarak doğru olduğu anlamına gelmiyor. Çünkü: (1) Eski kelimelerin yerine benimsenen yeni kelimelerin bazıları içerik olarak yanlış olabiliyor. (2) Bazen de yanlış olmasa bile, yeni kelime eksik yanlar bulunuyor. Yine kullanılan yeni kelime nedeniyle bazen kavramın anlam ve kapsamına ilişkin gereksiz ve hatta sahte tartışmalar çıkıyor; yani öz Türkçeleşme karışıklığa da yol açabiliyor. (3) Keza farklı eski kelimeler yerine aynı öz Türkçe kelimenin kullanıldığı da oluyor; yani öz Türkçeleşme bazen dilin fakirleşmesi anlamına geliyor. (4) Bazen eski kelimenin yerine bir yeni kelime de bulunamıyor. Bu durumda da eski kelimenin kullanılmasından vazgeçiliyor; eski kelime buharlaşıyor. (5) Bazen de belirli bir kavram için doğru ve başarılı bir öz Türkçeleştirme yapılıyor; ama öz Türkçeleştirilen kavramın kardeş kavramı için öz Türkçe terim bulunamıyor ve kardeş ve hatta ikiz terimler birbirinden ayrılıyor. (6) Nihayet bazı durumlarda doğru bir şekilde öz Türkçeleştirilen kelime, isim hâliyle başarılı bir şekilde kullanılıyor, ama aynı kelimenin sıfat hâli çalışmıyor. Aşağıda bunların her birine pek çok örnek vereceğim.

Buna göre öz Türkçeleşmenin yarattığı sorunları altı ayrı bölümde inceledim. Altıncı bölümden sonra bir de sorunun genel değerlendirmesi yaptım. Keza konuyla ilgili daha önce internet üzerinde yayınladığım “Anayasa Keli-

mesi Üzerine: Konstitüsyon, Kanun-ı Esasî, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ve Anayasa” başlıklı makalemi de bu kitabın sonunda “Ek-2” başlığı altında vermeyi uygun gördüm. Yine söz dilden açılmışken, bu vesileyle, imlâ ve noktalama işaretleri konusundaki görüşlerimi de “Ek-1” başlıklı bir bölümde açıklamayı faydalı buldum. Buna göre kitabın plânı şu şekilde olacaktır:

Bölüm 1.- Yanlış Öz Türkçeleştirmeler

Bölüm 2.- Eksik veya Tartışmaya Açık Öz Türkçeleştirmeler

Bölüm 3.- Dili Fakirleştiren Öz Türkçeleştirmeler

Bölüm 4.- Öz Türkçeleştirilemeyen Kelimelerin Unutulması

Bölüm 5.- Kardeş Kelimeleri Birbirinden Ayıran Öz Türkçeleştirilmeler

Bölüm 6.- Sıfat Hâli Çalışmayan Öz Türkçeleştirmeler

Bölüm 7.- Değerlendirmeler: Yabancı Kelimelerin Terk Edilmesinin ve Öz Türkçe Kelimelerin Tutmasının Nedenleri

Sonuç

Ek-1: İmlâ ve Noktalama

Ek-2: Anayasa Kelimesi Üzerine (“Anayasa” Kelimesi Örneği Üzerinden Hukuk Dilinin Öz Türkçeleştirilmesi Sorunu)

Aşağıda her bölümde, o bölümle ilgili sorun, somut örnekler üzerinden incelenecektir.

Bölgümlere ve dolayısıyla bölümlerdeki örneklere geçmeden önce şunu belirtmek isterim ki, aşağıda verdiğim örneklerin hemen hemen hepsini ben daha önce çeşitli kitaplarımda ve makalelerimde inceledim. Hâliyle söz konusu kitap ve makalelerimde bu örneklerdeki öz Türkçeleştirme sorunları bir bütün olarak incelenmemiştir ve dahası çoğunlukla da inceleme, dil sorununu tartışmak için değil, içerik olarak asıl konu, yani incelediğim hukukî kavram gerektirdiği için yapılmıştır. O nedenle bu örnekleri derli

toplu bir şekilde burada vermekte yarar gördüm. Öz Türkçeleştirme örneklerini sistematik bir şekilde incelemek ve değerlendirmekte yarar vardır. Aşağıda verdiğim örneklerin hukukî içeriklerini çoğunlukla incelemedim. Bu örneklerde verilen kelimelerin içerik olarak hukukta ne anlama geldikleri konusunda daha fazla bilgi edinmek isteyenler, aşağıdaki bölümlerde söz konusu örneklerle ilgili dipnotlarda gösterilen benim kitap ve makalelerimin ilgili sayfalarına bakabilirler.

Örnekleri incelemeye başlamadan önce şu hususu altını çizerek belirtmek isterim ki, aşağıdaki örneklerin her birinde problemlili öz Türkçeleştirmeler vardır. Zaten bu örnekler problemlili oldukları için burada örnek olarak verilmektedirler. Verilen bu örneklere bakılarak, Türkiye’de öz Türkçeleştirmenin başarısız olduğu ve hukuk dilimize yarar değil, zarar verdiği sonucuna ulaşılmamalıdır. Doğrudur: Verilen onlarca örnekte (belki daha benzer yüzlerce örnek vardır) öz Türkçeleştirme, hukuk dilimize yarar değil, zarar vermiştir. Ama bunlar, belli sayıda örneklerdir. En az bu örnekler kadar, anlam bakımından doğru olarak öz Türkçeleştirilmiş başarılı örnekler vardır. Konuyu tartışırken, her iki yandan da, aşırı genelleme hatasına düşmemek gerekir.

Başarılı, yani içerik olarak doğru ve tutmuş öz Türkçe kelimelerin başarısız öz Türkçe kelimelere oranı nedir? Bir oran vermek hâliyle çok zordur. Ancak zannımca, başarılı öz Türkçe kelimelerin sayısı, başarısız öz Türkçe kelimelerin sayısından çok, ama çok daha fazladır. ■

Kemal Gözler, *Hukuk Dilinin Öz Türkçeleşmesi Üzerine*, Bursa, Ekin, 2021, s.1- 20’den alınmadır. © K. Gözler. Çoğaltılamaz ve başka sitelerde yayımlanamaz.

<https://www.anayasa.gen.tr/hdot.htm>